

2018.01.03. - Milyen kár, hogy nincs a magyar diák, a magyar ember kezében egy olyan szöveggyűjtemény, ha tetszik olvasókönyv, amely szemléletessé tenné mindenki számára a történelmet, s alkalmas volna, hogy mindenki maga alakítsa ki a gondolkodását, ahelyett, hogy kész és többnyire hamis sémák nyomán formálna véleményt.

Az alábbi dőlt betűkkel írt szöveg Ortutay Tivadar: A ruszin kérdés című cikkéből való. A cikk a Magyar Kultúra 26. évfolyamában (1939) jelent meg.

A ruszin telepes feltörte a földet, irtotta a gyomot, döntötte a százados fákat és utat hasított a vad rengetegben. Verejtéke s munkájának meg is lett a jutalma. Nyugodt és gondtalan megélhetést biztosított magának és csakhamar vagyonosodni, gazdagodni kezdett. A magyar törvényhozás is segítségére sietett. Az 1581. évi III. t.c. valamint az 1595. évi XLV. t.c. felmentette a ruszinokat a tized fizetése alól, amiért neheztelt is a bécsi császári kamara. Ez utóbbi már a 16. században, tehát a két törvény meghozatala idejében úgy volt értesülve, hogy a ruszinok kedvező anyagi viszonyok között élnek: „aranyban bővelkednek” és ezért több ízben követelte, hogy ők is fizessenek tizedet. A magyar rendek azonban következetesen visszautasították a császári kamara kívánságait. Ezután a király maga próbálkozott meg a ruszinok megadóztatásával.

Megszakítva Ortutay cikkét, úgy értékelem, hogy a tized alóli mentesség nem valami könyöradomány. A megélhetés az ország északkeleti szegletében bizony nehezebb volt, mint mondjuk az Alföldön vagy a Dunántúlon.

Az országgyűlés elé terjesztett kívánságában Miksa, a rendek büszkeségére és hiúságára hivatkozva követelte a ruszinoktól a tizedet. Az átirat szóról szóra így hangzik: „Furcsa és felette méltatlan, hogy a magyarok, az ország voltaképpen és természetes urai, birtokosai tizedet fizessenek, a rutének ellenben, akik jövevények és idegenek, és az ország terméséből mégis úgy élnek, akárcsak a magyarok, szabadok és mentesek legyenek az adózástól, mintha nemesebbek és kiválóbbak volnának a magyaroknál, mintegy csúfságára a magyaroknak. Méltatlan dolog, hogy mikor az ország szomorú helyzetében a magyarok nemcsak adóznak, hanem egyebeket is eltérni tartoznak, a ruténeket, mint tétlen szemlélőket minden teher alól felmentsék.”

Itt érhetjük tetten Bécs aljasságát. Minden olyan politika megvetésre méltó, amelyik az emberek rossz tulajdonságára épít. Ez a felhívás a magyar nemzeti gőgre épített. Sokan és nem is minden alap nélkül vádolják a magyarokat, hogy gőgösek és lenézik a többi nemzetet.

Sládkovič emlékezetes soraiban felszólítja a magyart:

Szeresd a szlávokat, e népeket;
vesszen a gőg, az úrhatnamság,
baráti kéz fogjon kezet,
céljaink egyek legyenek,
igaz legyen a szabadság!

Marosz Diána Hülyemagyar – buta tót című cikkében pontosan leírja a XIX. századi magyar sztereotípiákat: Műveletlen, korlátolt, koszos, részeges banda. Ezért Sládkovič felszólítását

jogosnak ismerhetjük el. Ennek alapján azt várhatnánk, hogy a királyi tekintéllyel megfogalmazott és a magyar urak hiúságát legyezgető felszólítás sikerre volt ítélve. De nem. A XVII. század elején még normális viszony volt az ország többnyelvű lakosai között. Büszke öröme ad okot, hogy a bécsi udvar mesterkedése hatástalan maradt.

Ortutay erről ezt írta: Miksa szép szavai nem tudták meggyőzni a magyar rendeket, mert ezután sem engedték meg a ruszinok megadóztatását. A harc tovább tartott a rendek és a bécsi udvar között, 1603-ban Geizkopfler nevű birodalmi fillérmester újból felvetette a ruszinok megadóztatását, de a rendek, a ruszinok urainak kívánságára, most is hajthatatlanok maradtak. A ruszinok helyzete tehát mintegy a 17. századig jobb volt, mint a magyar jobbágyoké. Ez az állapot azonban a 17. század második felében, a kuruc-labanc háború következtében romlani kezdett. A ruszinság zöme kuruc volt, mert félt a bécsi udvartól és katonáitól, a labancokról tudta, hogy azok gyűlölik, mert a magyar törvény jóvoltából szabadságjogokat élvez és tizedet nem fizet. Különösen a munkácsi és a beregszentmiklósi uradalom jobbágysága volt igen hű uraihoz, az erdélyi fejedelmekhez. De azért a többi uradalmak birtokosai sem panaszkodhattak rájuk.

A szepesi kamara például 1575-ben azt írta gúnyosan Bécsbe: „Akinek ruszinja van, annak jó konyhája is van.” S ebben igaza is volt, mert a ruszin a földesurát minden jóval ellátta, de viszont ő is jól élt mellette, gazdag volt, vagy ahogy Bécsben mondták: „aranyban bővelkedett”. Ennek az állításnak az igazságát a munkácsi és beregszentmiklósi uradalom 1645. évi úrbéri jegyzetei is bizonyítják. A szegényedés 1672 körül kezdődött, amikor az ú. n. „Ruthénföld” a kuruc-labanc háború színterévé lett. A teljes elszegényedés pedig II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának leverése után, 1711-ben következett be, büntetésképpen azért, mert a ruszin nép Rákóczihoz csatlakozott és a császár ellen harcolt.

Ortutay elemzése szerint a ruszinok mai napig tartó szegénysége voltaképpen ekkor, Rákóczi bukásával kezdődött.

II. Rákóczi Ferenc munkácsi és beregszentmiklósi uradalmának összesen 161 ruszin faluja volt. Ebből 107 adott katonát, 54-ből senki sem vonult be. Ennek az a magyarázata, hogy a 107 falu lejjebb fekvő sík földön terült el, s lakosai jómódú, sőt gazdag telkes jobbágyok voltak, akiket annak idején a kenézek vettek rá a letelepedésre. A többi 54 apró hegyi falu, amelyben csak 1—2 pásztorcsalád lakott. Ezeknek nem volt annyi vesztenivalójuk, mint a telkes gazdának s a hegyeken legelésző juhaikat sem hagyhatták el.

A ruszin katonák többsége önként ment Rákóczi zászlaja alá. Sokan toborzás útján csaptak fel katonának, de erőszakkal senkit sem soroztak be a kurucok közé. Rákóczi azt írja Emlékirataiban, hogy a hadba vonult rutén jobbágyok mindhalálig kitartottak mellette. Ezt a szepesi kamara és a munkácsi uradalom jegyzéke is bizonyítja. Az 1711. évi fegyverletétel után egy sem tért vissza falujába; ki elesett, ki örökre elbujdosott. Sőt, az otthon maradt jobbágyok száma is az egyharmadára apadt. 1704-ben egy-egy falura átlag 12 telkes jobbágy esett, később csak négy. De voltak falvak, ahol csak egy család maradt. Hová lettek, mi történt velük, csak a jó Isten tudja. Egy részükről be van bizonyítva, hogy a magyar Alföldre, főleg Szabolcs megyébe menekültek és ott is maradtak.

Szabolcsban a mai napig él a ruszin öntudat. Nem véletlen, hogy a Charta XXI Egyesület is Nyíregyházán rendez február 3-án a magyar-ruszin kulturális kapcsolatokról szóló konferenciát. Sokan elestek, sokan pedig az 1707. és 1709. évi járvány áldozatai lettek, de a legtöbb megszöktek a császári hadak és főleg az új földesurak bosszúja elől. 1711 után a régi jómódú gazdák majdnem mind koldusbotra jutottak. Marhájukat elhajtotta és elkótyavetyélte Montecuccoli serege, földjüket pedig elkobozta az új földesúr. Hogy milyen óriási volt a változás

a ruszinság gazdasági életében, azt a következő statisztikai adat igazolja: 1645-ben a munkácsi uradalom ruszin falvainak a sertésállománya 12,885 drb. volt, 1711-ben csupán 417 drb. A juhállomány ugyanebben az időben 10,409 drb. és később csak 809 drb. lett. Ilyen arányban csökkent a ló- és a szarvasmarhaállomány is.

A nagymajtényi fegyverletétel után a ruszinság elszegényedett, s azóta sem tudott a szegénységből kiemelkedni, mert kihúzták alóla boldogulásának egyetlen eszközét, a földet. A ruszin nem adta fiát iparosnak vagy kereskedőnek. Egyetlen létalapja a föld, mert csak földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik.

A nehéz idők ma sem múltak el a sok országba szétszóródott ruszinok számára. Közös múltunk során megmutatták, hogy elismerést, tiszteletet érdemelnek minden jószándékú embertől.

Szomorú helyzet, hogy létezésüket, azaz nemzeti mivoltukat sok ország elismeri, többek között Lengyelország, Szlovákia és Magyarország is, csak éppen ott, ahol a legnagyobb létszámban élnek, Ukrajnában tekinti nyelvüket az ukrán egyik nyelvjárásának, s ekként önálló etnikumként nem nyertek elismerést.

Surján László